

МОЖЕМ ЛИ ДА ИЗМЕРВАМЕ ЛИЧНОСТОВИ ЧЕРТИ ЧРЕЗ ТЕХНИКАТА НА РАЗГЪВАНЕ?

Енчо Герганов*, Цвета Николова, Ина Младенова

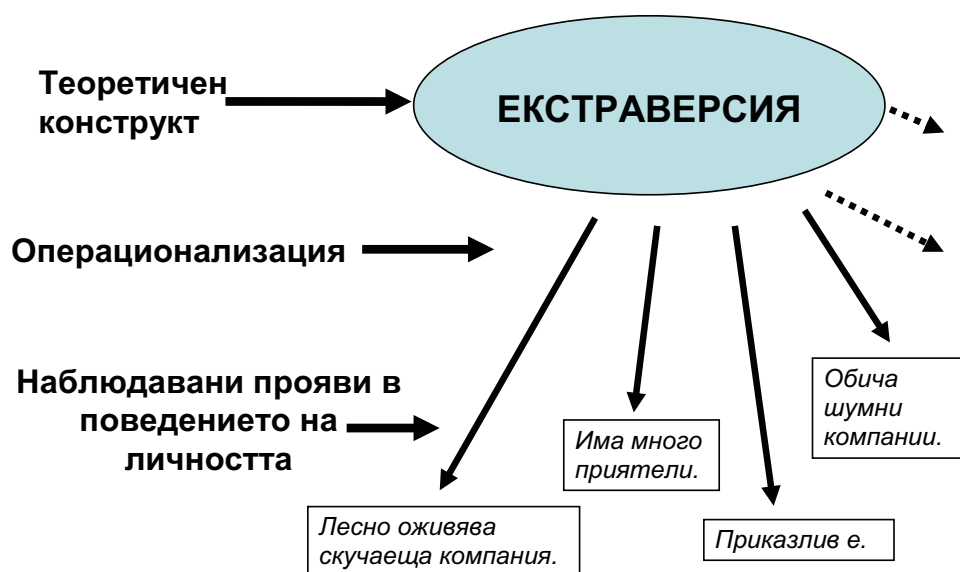
Представено е експериментално изследване за измерване на личностовите черти екстраверсия и невротизъм чрез четири различни подхода – класическия психометричен подход, теорията на скалограмния анализ, теорията за скритите черти и техниката на едномерно разгъване. Едни и същи данни от самооценката на 120 участници с въпросника на Айзенк за личността са анализирани по първите три подхода, в резултат на което са получени по три скали за участниците и твърденията както по дименсията екстраверсия, така и по дименсията невротизъм. В независимо изследване, проведено месец след първото по метода на сравняване по двойки, същите участници трябваше да отговорят за всяка двойка твърдения кое от двете ги описва по-добре. Данните от второто изследване са анализирани чрез техниката на разгъване. Получени са нови скали както за участниците, така и за твърденията. Корелационният анализ на първите три скали показва, че съществуват значими корелационни връзки между всеки две от тях. Скалите, получени чрез техниката на едномерното разгъване, обаче не са корелирани с първите три. Това се интерпретира като емпирично доказателство, че във второто изследване е използвана различна самооценъчна стратегия, известна като подход на идеалната точка. Приведени са теоретични основания за по-адекватното измерване на личностови черти чрез подхода на идеалната точка, който се реализира най-добре в парадигмата на Клайд Кумбс за едномерното разгъване (Coombs, 1964).

Постановка на задачата

Надеждното и валидно измерване на личностовите черти е ключова процедура за верификация на различните модели за личност. Един от най-

* **Енчо Герганов** – почетен професор в Нов български университет.
Адрес за контакти: egerganov@yahoo.com

разпространените инструменти за измерване на личностови конструкти е личностовият въпросник, който съдържа множество твърдения за личностови характеристики и се използва за самооценка от участници в психометрично изследване на личността. Сред най-известните личностови въпросници е въпросникът EPQ (Eysenk Personality Questionnaire), който е адаптиран и стандартизиран за български условия от Паспаланов и Щетински (Паспаланов, Щетински, Айзенк, 1984). Какви са теоретичните предпоставки за личностовите измервания. Във всички случаи авторите на теории за личността включват в моделите си основни теоретични конструкти, като правят опит да ги операционализират до равнището на измеряеми променливи (фиг. 1). Теоретичният конструкт е градивен елемент на модела. Той се дефинира с помощта на други конструкти, които са свързани чрез теоретично конституирани логически връзки. Така множеството от теоретични конструкти и логическите отношения между тях образуват модел. Когато част от конструктите се дефинират и чрез операционни връзки, правила за съответствие или правила за интерпретация с наблюдаваните данни, моделът се превръща в теория, която може да бъде проверявана експериментално (Torgerson, 1958). Най-често операционните процедури са процедури на измерване.

Фиг. 1. Логика на измерване на личностови черти в класическата психометрия

Нека да видим каква е логиката на този процес. Да вземем теоретичния конструкт *екстрверсия*, който е един от централните конструкти в модела за личност на Айзенк (Айзенк, 1987). Теоретичното му съдържание се изяснява чрез отношението му към други личностови теоретични конструкти, а операционализацията му се задава чрез множество наблюдаеми прояви